



HANDLEIDING WERKPLEKLEREN



Saskia Tuenter & Nadia Gerritsen



s.tuenter@rug.nl & n.m.gerritsen@rug.nl

— *Introductie*



Saskia Tuenter

Stagecoördinator
masterstudenten



Nadia Gerritsen

Stagecoördinator
minorstudenten

Beste begeleider,

We starten met elkaar aan het opleiden van nieuwe docenten, een prachtige taak. In deze handleiding vindt u meer informatie over hoe we die taak bij de Lerarenopleiding van de Rijksuniversiteit Groningen met elkaar vormgeven voor zowel de studenten van de Minor als van de Master. U krijgt een overzicht van hoe het curriculum eruit ziet en wat dat betekent voor de ontwikkeling van een student en de begeleiding.

Als werkplekbegeleider of schoolopleider staat u samen met de instituutsopleider en de vakdidacticus om de student heen. In deze handleiding beschrijven we welke rollen en taken er zijn binnen het samen opleiden.

Er zit natuurlijk ook een praktische kant aan onze taak. We sluiten deze handleiding af met links naar onze website en stagedocumenten.

Bedankt voor uw betrokkenheid bij onze toekomstige docenten. We wensen u veel plezier in de begeleiding.

In deze handleiding —



Inhoudsopgave

De academische lerarenopleiding

Werkplekieren en samen opleiden	04
Het curriculum	05
Jaaroverzicht	06
Opleidingsdoelen en beroeps- en leertaken begeleiden	07
Toetsing	11

Studenten begeleiden

Rollen & Taken	12
Begeleiden	14
Observatieformulier	15
Literatuurlijst	17
Weblinks en contact	18

— Werkplekleren Minor, Module en Master

Het werkplekleren maakt een groot deel uit van het curriculum van de Lerarenopleiding. De praktijk zorgt voor veel essentiële leerervaringen van studenten. Dat vraagt dus om een goede afstemming tussen de mogelijkheden van de school en de begeleidingsbehoefte van de student. We vinden het daarom van groot belang om goed contact te hebben met de schoolopleider en de werkplekbegeleider.

We bieden vanuit de universiteit verschillende trajecten aan:

- De **Educatieve Minor en Educatieve Module** (30 EC) leiden op tot een beperkte tweedegraads bevoegdheid. We gebruiken de term Educatieve Module voor studenten die het traject van de Educatieve Minor volgen na hun bachelor. Deze studenten zijn tot en met januari op de school.
- De **Educatieve Master**, een tweejarige master waarbij de Lerarenopleiding 60 EC verzorgt, die leidt tot een eerstegraads bevoegdheid. Deze studenten volgen in het eerste jaar het vak *Neem regie* en in het tweede jaar de rest van de vakken waarbij ze tussen de 4-6 uur lesgeven.
- De **LVHO** (Leraar Voortgezet Hoger Onderwijs), een eenjarig traject van 60 EC voor studenten die al een vakinhoudelijke master hebben afgerond. In dit traject starten de studenten onder de hoede van een werkplekbegeleider en vanaf november kunnen ze zelfstandig 4-6 uur lesgeven.
- Per 2024-2025 kunnen studenten op basis van de Minor of een andere tweedegraadsopleiding **30 EC vrijstelling** krijgen en in een half jaar hun eerstegraads bevoegdheid halen. Deze studenten geven minimaal 3 uur les aan een bovenbouw klas.
- **Maatwerktrajecten**, zoals zij-instroomtrajecten of deeltijdtrajecten. In overleg met scholen zal bekeken worden hoe het traject van werkplekleren er dan uit zal zien. Scholen kunnen een subsidie aanvragen om een zij-instromer aan te stellen en te begeleiden. Zie hiervoor: <https://duo.nl/zakelijk/voortgezet-onderwijs/bekostiging-en-subsidies/subsidie-zij-instroom.jsp>

Vanaf dit schooljaar worden studenten van de Minor en de Master voor een deel in dezelfde groepen opgeleid. Op het instituut volgen de studenten in het eerste semester van de Minor en Master dezelfde werkgroepen en colleges bij de vakken *Neem regie*, *Geef les* en *Verken je schoolvak*.

Samen opleiden

Samen opleiden is een partnerschap waarin het opleiden van toekomstige docenten plaatsvindt in een nauwe samenwerking tussen lerarenopleidingen en scholen. Binnen deze partnerschappen dragen we gezamenlijk verantwoordelijkheid voor de opleiding en ontwikkeling van toekomstige docenten, starters en ervaren docenten. Door deze samenwerking willen we een naadloze overgang tussen theorie en praktijk creëren, wat leidt tot beter voorbereide leraren en een verrijkte onderwijsomgeving voor leerlingen. Dit maakt dat we ervoor kunnen zorgen dat onze studenten een breed scala aan praktijkervaringen opdoen; van lesgeven en klassenmanagement tot het ontwikkelen van lesmateriaal en het uitvoeren van onderwijsinnovaties.



De Lerarenopleiding participeert in vijf opleidingsscholen waarin die samenwerking georganiseerd is: Noordermarke, Groninger Opleidingsschool (GOS), Ommelanden, FROSK en School of Education. Daarnaast zijn er minder intensief georganiseerde samenwerkingen met niet-opleidingsscholen waar goede contacten mee onderhouden worden en waarmee we samenwerken aan een hoge kwaliteit van opleiden en begeleiden.

Een vernieuwd curriculum voor de Lerarenopleiding

Werken vanuit complexe beroepstaken

Studenten van de Lerarenopleiding doen in korte tijd veel praktijkervaring op. Om dat goed te laten verlopen is het belangrijk dat ze eigen verantwoordelijkheid in de klas gepast opbouwen en dat ze de tijd hebben om theorie en praktijk aan elkaar te koppelen. Daarom, en vanwege landelijke ontwikkelingen, is het curriculum van onze Lerarenopleiding in 2024 vernieuwd.

Het model hiernaast laat zien hoe ons curriculum is georganiseerd. Hieronder kunt u meer lezen over onze uitgangspunten. Daarbij lichten we het model toe.



Uitgangspunten

Aanstaande docenten gaan een complex leerproces aan waarbij zij kennis, vaardigheden en attitudes moeten combineren om taken uit te gaan voeren die aan de basis van hun beroep liggen. Het curriculum is gebaseerd op het werken vanuit die complexe beroepstaken.

In het model zijn de volgende uitgangspunten gevisualiseerd:

- Professioneel en academisch handelen vormen het hart van onze opleiding. We verwachten dat studenten dit gedurende hun hele opleiding laten zien en ontwikkelen.
- Ons programma gaat uit van drie beroeps-

taken die een student moet beheersen bij het afronden van de Minor: neem regie, geef les, verken je schoolvak.

- Bij het afronden van de Master beheerst de student nog drie andere vakken met de bijbehorende beroepstaken: vorm je visie, verdiep je schoolvak en onderzoek het leren.
- In het curriculummodel is een spiraalvormige beweging te zien. Dit geeft aan dat studenten ontwikkeling blijven doormaken in beroepstaken die zij eerder hebben aangeleerd.
- Er zijn zeven beroepshoudingen die het cement van de ontwikkeling van de student

vormen. In het curriculummodel zijn die weergegeven in de grijze laag die de beroepstaken bij elkaar houdt. We verwachten dat studenten deze houdingen voortdurend ontwikkelen en versterken.

- Studenten werken aan de beroepstaken door middel van het uitvoeren van leertaken. Die bestaan uit opdrachten, casussen en projecten waarbij ze hun kennis, vaardigheden en attitudes moeten inzetten. Leertaken worden moeilijker naar mate de expertise van een student toeneemt. Daarbij bestaat een continue wisselwerking tussen school en instituut.

Jaaroverzicht

Het overzicht hieronder laat zien hoe de vakken zijn verdeeld over het jaar. Daarin staan ook de meest relevante zaken voor de werkplek genoemd (bijv. dat een student 5 dagdelen beschikbaar is). In de cirkels is de instituutsdag aangegeven.



* Studenten van de 2-jarige Master die in het voorjaar van 2024 de basiscursus en masterstage 1 hebben gevolgd geven vanaf het begin van het jaar 4-6 uur zelfstandig les. Zij hebben vrijstelling voor het vak *Neem regie*, maar volgen wel het vak *Geef les*.

Opleidingsdoelen

Studenten die de Educatieve Minor, Module of Master hebben afgerond, zijn startbekwaam bevonden volgens de [landelijke bekwaamheidseisen](#) op pedagogisch, didactisch en vakdidactisch vlak. Daarnaast werken we toe naar het ontwikkelen van een brede professionele basis waar zowel vaardigheden als de professionele identiteit deel van uitmaken. Onze doelen zijn uitgewerkt in beroepstaken, waarin naast vaardigheden ook kennis en attitudes centraal staan.

Beroepstaken en leertaken begeleiden

In iedere beschrijving van een vak is opgenomen welke beroepstaken bij dat vak centraal staan. De meeste beroepstaken zijn vervolgens weer opgebouwd uit leertaken waardoor een student de beroepstaak stapsgewijs onder de knie krijgt. Er is sprake van een standaard opbouw waarbij een student, indien mogelijk, eerst lessen of onderdelen gaat observeren en zelf een beeld vormt. Hier kan de student door gesprekken met werkplekbegeleider, schoolopleider of andere docenten in de school in ondersteund worden. Daarna gaat een student zelf ontwerpen of inhoud bedenken en vervolgens oefenen, bijvoorbeeld met medestudenten. Tenslotte volgt de toepassing en realisatie van de beroepstaak. Feedback is essentieel bij het oefenen en leren van leertaken.

Iedere beroeps-/ leertaak wordt op dezelfde manier benaderd:

Voordat een student de leertaak gaat uitvoeren is het de bedoeling dat die zelf stil staat bij de inhoud van en de visie op het vak. Een student onderzoekt ook wat er in theorie en onderzoek gezegd wordt over dit onderdeel van het docentschap. Tijdens het ontwerpen en uitvoeren van de leertaken maakt de student diens denkwerk zichtbaar en houdt rekening met de unieke context van het schoolvak.

Bij het uitvoeren van leertaken zorgt een student voor variatie; observeert meerdere docenten (niet alleen de werkplekbegeleider), kijkt bij verschillende opleidingsniveaus en wellicht ook bij verschillende vakken. Een student verdiept zich in leermiddelen die op de school worden ingezet, maar ook in andere beschikbare leermiddelen.

Een student vraagt om feedback en evalueert tijdens het ontwerpen, oefenen en uitvoeren van leertaken. Een student verzamelt feedback van diverse bronnen (leerlingen, medestudenten, begeleiders etc.). Dit verwerkt een student in diens ontwikkeling. Het is belangrijk dat een student diens ontwikkeling zichtbaar maakt en daarop reflecteert.

1 Neem regie

'Neem regie' is het vak waarin een student leert regie te nemen: regie over de klas én regie over eigen ontwikkeling als docent. Dit vak gaat over het reguleren en stimuleren van gedrag, over op een positieve manier contact maken met leerlingen en over passend communiceren, zowel verbaal als non-verbaal. Dit vak gaat ook over het reflecteren op eigen ontwikkeling, die proactief vormgeven en daarover communiceren met begeleiders en medestudenten.

Beroepstaken

Verzorg een pakkende start van een les.

Leertaken

1. Ontwerp een pakkende lesstart.
2. Geef een lesstart voor medestudenten.
3. Verzorg x lesstarten aan leerlingen.

Verzorg een lesafsluiting.

1. Ontwerp een lesafsluiting.
2. Geef een lesafsluiting voor medestudenten.
3. Verzorg x lesafsluitingen aan leerlingen.

Reguleer het gedrag van leerlingen.

1. Oefen met het reguleren van het gedrag van leerlingen in drie veel voorkomende klassenmanagementsituaties in een veilige leeromgeving (e.g. met een VR-bril of leerlingacteurs).
2. Ontwerp een lesonderdeel, schrijf verwachte leerlingreacties uit en jouw reacties om hun gedrag te reguleren.
3. Verzorg x lesonderdelen met enige nadruk op gedragsbeïnvloeding.

Communiceer passend met leerlingen.

1. Oefen met vormen van (non)verbale communicatie en manieren om leiderschap te tonen.
2. Ga met leerlingen in gesprek over niet-vakinhoudelijke onderwerpen.
3. Geef x lesonderdelen met enige nadruk op de wijze waarop je met leerlingen communiceert.



2 Geef les

In het vak 'Geef les' leert een student om een complete les te geven, een les waarin die van begin tot eind regie voert over het leerproces van leerlingen. Bij dit vak gaat het over adequaat uitleg van de leerstof geven, leerlingen aan het werk zetten en ze daarbij te begeleiden, en over feedback geven op het resultaat en het proces van hun leren.

Beroepstaken**Geef een inhoudelijk correcte uitleg van leerstof.****Leertaken**

1. Ontwerp een lesonderdeel waarin je leerstof uitlegt.
2. Geef een lesonderdeel waarin je uitleg geeft voor medestudenten.
3. Verzorg x lesonderdelen waarin je uitleg geeft aan leerlingen.

Geef een volledige instructie voor een leeractiviteit.

1. Ontwerp een lesonderdeel waarin je leerstof uitlegt.
2. Geef een lesonderdeel waarin je uitleg geeft voor medestudenten.
3. Verzorg x lesonderdelen waarin je uitleg geeft aan leerlingen.

Begeleid leerlingen tijdens een leeractiviteit.

1. Ontwerp een lesonderdeel waarbij leerlingen zelfstandig werken en beschrijf hoe je leerlingen daarbij gaat begeleiden.
2. Begeleid medestudenten tijdens zelfstandig werken.
3. Verzorg x lesonderdelen waarin je leerlingen begeleidt tijdens zelfstandig werken.

Geef een complete les.

1. Ontwerp een complete les.
2. Geef een complete les aan medestudenten.
3. Verzorg x complete lessen.

3 Verken je schoolvak

Bij het vak 'Verken je schoolvak' leert een student om lessen te geven die inhoudelijk samenhangen. Dit vak gaat over het curriculum van het schoolvak en over omgaan met lesmateriaal en toetsen. Ook gaat het over vakinhoud adequaat vertalen naar het onderwijs dat een student geeft en daarbij samenwerken met collega's op school. Tijdens 'Verken je schoolvak' verdiept een student zich in hoe leerlingen het vak leren en tegen welke moeilijkheden ze daarbij aanlopen. Een student leert tevens hoe het leren van leerlingen geanalyseerd en geïnterpreteerd kan worden.

Beroepstaken

Activeer het vakinhoudelijke leerproces van leerlingen.

Geef een samenhangende serie lessen.

Breng het leren van leerlingen in beeld.

Werk samen met collega's.

Leertaken

1. Ontwerp een lesactiviteit.
2. Geef een lesactiviteit aan medestudenten.
3. Verzorg x lesactiviteiten.

1. Observeer en evalueer een serie lessen van je werkplekbegeleider.
2. Ontwerp een samenhangende serie lessen.
3. Verzorg een presentatie voor je medestudenten over hoe je je lessenserie hebt opgebouwd en waarom zo.
4. Verzorg een serie lessen.

1. Bestudeer meerdere analyses van het leren van leerlingen en de daar bij gebruikte dataverzamelingsinstrumenten.
2. Ontwerp minstens 2 dataverzamelingsinstrumenten (stimulated recall, interview, hardopendenkenactiviteit, exit-ticket, vragenlijst, toets) om het leren van jouw leerlingen in beeld te brengen.
3. Test je dataverzamelingsinstrumenten bij medestudenten
4. Analyseer het leren van jouw leerlingen door gebruik te maken van jouw dataverzamelingsinstrumenten in de les.

1. Observeer de samenwerking binnen de sectie (of school) tijdens sectievergaderingen.
2. Interview je sectiegenoten over hun visie op het vak en de samenwerking in de sectie.
3. Bespreek met medestudenten de samenwerking op hun stagescholen en vraag naar tips/tops vanuit ieders ervaringen.
4. Deel de bevindingen over het leren van je leerlingen en je lessenserie in de sectie.

4 Vorm je visie

Bij dit vak onderzoekt een student welke verschillende perspectieven er zijn op de vormende taak van het onderwijs, welke taak die voor zichzelf daarin ziet weggelegd en hoe die de pedagogische opdracht kan verbinden met vakdidactische keuzes die je maakt bij het lesgeven.

Beroepstaken

Formuleer je pedagogische en vakdidactische visie.

Leertaken

1. Analyseer pedagogisch-didactisch handelen in de praktijk - observeer en interview docenten en leerlingen.
2. Onderzoek de doelen van je schoolvak.
3. Onderzoek de pedagogische opdracht van het onderwijs en relateer dit aan je schoolvak.
4. Geef een onderbouwde pedagogisch-didactische visie op je schoolvak.

5 Verdiep je schoolvak

Bij dit vak leert een student onderwijs ontwerpen dat gericht is op complexe vaardigheden en inhoud en tegelijkertijd iets toevoegt aan het bestaande curriculum. Een student analyseert het leren van leerlingen en leert zelf hoe die met leerlingen over de resultaten kan communiceren en hoe die op basis van de uitkomsten van analyse een project, lessenserie, excursie of iets dergelijks kan ontwerpen.

Beroepstaken

Geef verdiepend onderwijs.

Evalueer het leren van je leerlingen.

Neem initiatief in de samenwerking met collega's.

[Vakspecifieke beroepstaak]

Leertaken

1. Stel vakdidactische ontwerpprincipes vast op basis van observaties, theoretische achtergronden, interviews met leerlingen en docenten.
2. Ontwerp onderwijs (project, lessenserie, excursie) op basis van vakdidactische ontwerpprincipes, aansluitend bij jouw visie op het schoolvak en heb daarbij aandacht voor de complexere inhoud en hogere eisen van een bovenbouw.
3. Voer het ontwerp uit.

1. Analyseer het leren van jouw leerlingen door gebruik te maken van dataverzamelinginstrumenten in de les.
2. Formuleer op basis van deze inzichten onderbouwde aanbevelingen voor jouw eigen onderwijs en verwerk dit in een verbeterplan voor je eerdere lesontwerp.
3. Presenteer een lesontwerp aan medestudenten en reflecteer daarbij ook op je eigen pedagogisch-didactisch handelen en het 'waarom' van je verbeteringen, m.a.w. toon je formatief handelen aan.

1. Observeer de samenwerking binnen de school tijdens vergaderingen, studiedagen en organisatiedagen.
2. Interview docenten van aanverwante vakken over hun visie op het vak en de samenhang tussen beide schoolvakken.
3. Wissel jouw schoolspecifieke inzichten over de samenwerking binnen de school uit met medestudenten tijdens college.

De leertaken worden door de vakdidacticus van het schoolvak geformuleerd (qua opzet gelijk aan de andere leertaken) en meegenomen in de (vakspecifieke) rubric.



6 Onderzoek het leren

In het vak 'Onderzoek het leren' leert een student samen met anderen een educatief ontwerp te maken en onderzoeken welke effecten dat ontwerp heeft op het leerproces en het leerresultaat van leerlingen. Het startpunt hierbij is een probleem dat bovenbouwleerlingen ondervinden bij het leren van het schoolvak, of een ambitie die de vaksectie op school heeft om iets nieuws uit te proberen. Het eindpunt van het onderzoek is een product dat interessant en bruikbaar is voor de beroepspraktijk, bijvoorbeeld voor collega's in en buiten de school.

Beroepstaken

Onderzoek het leren van leerlingen.

Leertaken

1. Expliciteer het probleem/de ambities die leven binnen de vakgroep of in je eigen onderwijs ten aanzien van het leren van leerlingen en analyseer dit op basis van theoretische achtergronden.
2. Beschrijf op een bondige en systematische wijze de analyse van het probleem/de ambitie.
3. Ontwerp (samen met je vakcollega's) een educatief ontwerp met betrekking tot/over je schoolvak als mogelijke oplossing voor het probleem of bijdrage aan de ambitie.
4. Voer het educatief ontwerp uit, beschrijf en analyseer de verzamelde gegevens en reflecteer op de resultaten en het uitgevoerde onderzoek.

— Toetsing

Tijdens de opleiding voert een student diverse toetsopdrachten uit om diens ontwikkeling met betrekking tot de beroepstaken en -houdingen zichtbaar te maken. Toetsing kan bij de Lerarenopleiding bestaan uit een dossier, een schriftelijke tentamenopdracht, mondelinge tentamens/presentaties of een praktijkproduct. Daarmee is sprake van variatie en afstemming op het vak. Bij de vakken met een werkplekleerdeel is gekozen voor mondelinge beoordeling op basis van bewijsstukken die een student heeft verzameld. Daarbij geven de werkplekbegeleider en schoolopleiders feedback en advies voor de beoordeling. De opleider vanuit het instituut is verantwoordelijk voor de eindbeoordeling. Het overzicht hieronder toont de vorm van toetsing en de eindbeoordelaar. Meer informatie over de toetsing is te vinden via de website in de handleiding over toetsing.

Neem regie

Gesprek op school op basis van een dossier

Instituutsopleider of docent van het vak

Geef les

Gesprek over een gegeven les

Vakdidacticus

Verken je schoolvak

Gesprek op school op basis van een dossier

Instituutsopleider en vakdidacticus

Vorm je visie

Schriftelijk tentamen

Docent van het vak

Verdiep je schoolvak

Gesprek op school op basis van een dossier

Instituutsopleider en vakdidacticus

Onderzoek het leren

Product voor de praktijk

Vakdidacticus en tweede beoordelaar

— Begeleiding van studenten

Voor een goede samenwerking gedurende de stage is het raadzaam om vooraf verwachtingen ten aanzien van de begeleiding te bespreken en deze ook met enige regelmaat te evalueren. We hebben een aantal aspecten alvast op een rij gezet.



STUDENT

- De student is tweeënhalve dag aanwezig op school, tenzij anders is afgesproken met de school en het instituut (via de studieadviseur).
- De student is verantwoordelijk voor diens eigen leerproces en neemt zelf initiatief in het feedback vragen en ontvangen en heeft hierin een onderzoekende en ontwikkelingsgerichte houding.
- De student neemt zijn begeleiders (werkplekbegeleider en schoolopleider) mee in diens leerproces en draagt er zorg voor dat de begeleiders beschikken over de juiste feedback instrumenten.
- De student draagt een verantwoordelijkheid in een zorgvuldige communicatie met de school ten aanzien van diens beschikbaarheid en maakt daarover duidelijke afspraken.
- De student maakt onderdeel uit van een schoolteam en neemt deel aan sectie- of teamvergaderingen en rapportvergaderingen.
- De student neemt deel aan intervisie bijeenkomsten op school of universiteit (wekelijks, minimaal eens per twee weken) en aan andere door de school georganiseerde bijeenkomsten voor studenten.
- De student heeft regelmatig overleg met de werkplekbegeleider, bij voorkeur op een vast moment in de week.
- De student heeft zo nodig contact met ouders.
- De student zorgt ervoor dat de begeleiders ook in het bezit zijn van het dossier ter voorbereiding op het gesprek en dat deze tijdig aangeleverd is bij de begeleiders.



WERKPLEKBEGELEIDER

- De werkplekbegeleider stelt de student in staat om zich te ontwikkelen en daagt de student daartoe uit en sluit aan op de begeleidingsbehoefte en leervragen van de student.
- Ook wordt met enige regelmaat de begeleiding geëvalueerd.
- De werkplekbegeleider houdt ook de grenzen van de student in de gaten ten aanzien van belastbaarheid en tijd.
- De begeleider introduceert de student in de school.
- en oert regelmatig overleg met de student en geeft regelmatig feedback op de lesvoorbereiding en het functioneren in klas en school.
- De werkplekbegeleider stelt de student in staat om de leertaken die betrekking hebben op het lesgeven uit te voeren, adviseert daarbij en geeft de student feedback.
- De werkplekbegeleider draagt er ook zorg voor dat de student toegang heeft tot de les- en leermaterialen.
- Ten aanzien van de beoordelingsgesprekken geeft de werkplekbegeleider een algemeen advies en feedback over het functioneren van de student ten aanzien van de beroepstaken en neemt de werkplekbegeleider deel aan het gesprek.
- De werkplekbegeleider onderhoudt het contact met de vakdidacticus en blijft op de hoogte van ontwikkelingen binnen het vak.

Rollen en taken



Visualisatie van samen opleiden

“een partnerschap waarin het opleiden van toekomstige docenten plaatsvindt in een nauwe samenwerking tussen lerarenopleidingen en scholen”



INSTITUUTSOPLEIDER

- De instituutsopleider ondersteunt het begeleidingsproces door schoolopleider en werkplekbegeleider.
- en is het aanspreekpunt tussen instituut student en school.
- Voert de beoordelingsgesprekken van *Neem regie*, *Verken je schoolvak* en *Verdiep je schoolvak* en draagt zorg voor een zorgvuldige beoordelingsprocedure waarin in samenspraak met de vakdidacticus een oordeel plaatsvindt.
- Na een gesprek geeft de instituutsopleider een indicatie van mogelijke uitkomsten van de beoordeling.
- De instituutsopleider draagt zorg voor een helder ontwikkelingsperspectief.



VAKDIDACTICUS

- Houdt de ontwikkeling van de student in de gaten en signaleert en informeert de instituutsopleider.
- Legt lesbezoeken af en voorziet de student van feedback tijdens *Verken je schoolvak* en *Verdiep je schoolvak* en informeert de instituutsopleider daarover.
- Beoordeelt een onderdeel van het dossier van *Verken je schoolvak* en *Verdiep je schoolvak*.



SCHOOLOPLEIDER

- De schoolopleider is op de hoogte van de begeleidingsbehoefte van de student en ondersteunt de ontwikkeling van de student en houdt deze ook in de gaten.
- Verzorgt netwerkbijeenkomsten met intervisie.
- Bespreekt ontwikkelpunten met de student.
- Bezoekt een les en vult daarbij ook lesobservatieformulieren in en bespreekt deze met de student.
- De schoolopleider draagt zorg voor de kwaliteit van begeleiding binnen de school.
- De schoolopleider onderhoudt contact met de instituutsopleider rondom de ontwikkeling van de student.
- De schoolopleider is aanwezig bij de beoordelingsgesprekken en geeft advies ten aanzien van de ontwikkeling in de beroepstaken.



Begeleiden

Wat wordt er van mij verwacht als begeleider?

Het begeleiden van een student die gaat leren lesgeven bestaat uit meer dan alleen het observeren van lessen en het geven van feedback op die lessen.

Zoals al te zien was in de opbouw van het curriculum willen we de student geleidelijk introduceren in het geven van complete lessen. Het is dus van groot belang om af te stemmen waar de student staat in diens leerproces en welke vervolgstap aansluit bij de zone van naaste ontwikkeling. De leertaken die bij de beroepstaken horen voorzien in die opbouw en geven ook richting aan de feedback.

Studenten leren een bepaald aspect van lesgeven door *deliberate practice* (doelgericht oefenen). Het doelgericht oefenen vraagt om gerichte feedback. Dat kan door gebruik te maken van de lesobservatieformulieren,

maar kan ook op andere manieren (bijv. door het gebruik van doorloopjes of een eigen, door de student geformuleerd kijkkader).

Naast feedback geven op het handelen van de student in de klas bestaat het begeleiden ook uit het stellen van vragen en geven van feedback naar aanleiding van de lesvoorbereiding, bijvoorbeeld (zie daarvoor ook de gesprekskaarten).

Als de student zelf lessen heeft geobserveerd kan dat ook aanleiding zijn voor een gesprek afhankelijk van het doel van de observaties.

De begeleidingsgesprekken met de student hebben als doel de student te ondersteunen in diens reflectie. We gebruiken voor het werkplekleren het model van Korthagen. Zie daartoe ook de lesreflectieformulieren op de website.



Het model hiernaast toont de reflectiespiraal van Korthagen en Nuijten (2019). Boom Onderwijs biedt een YouTube tutorial aan waarin zij de spiraal uitleggen:





Observatieformulier

Als werkplekbegeleider, schoolopleider, instituutopleider of vakdidacticus zullen er verscheidene lessen geobserveerd worden van studenten. Dat kan door gebruik te maken van het lesobservatieformulier (Word) die je vindt op onze website.

De Lerarenopleiding hecht zeer aan lesobservaties. Ze hebben als doel:

- het handelen van de student in de klas in kaart brengen om gerichte feedback te kunnen geven
- de voortgang van de student in kaart te brengen met het oog op de beroepstaken (tot de startbekwaamheid) en het geven van daarop gerichte feedback.
- de begeleiders te voorzien van informatie over het handelen en de voortgang van de student.

Lesobservatieformulieren zijn voor begeleiders een geschikt hulpmiddel om zicht te krijgen op de bekwaamheden van studenten en de ontwikkeling die zij daarin doormaken. De Lerarenopleiding vindt het belangrijk dat de student feedback krijgt die (mede) gericht is op de beroepstaken. Zo willen we de richting aangeven waarin de student zich verder dient te ontwikkelen.

Wij zien graag dat de prestaties van studenten op verschillende scholen langs dezelfde meetlat gelegd worden en op dezelfde aspecten van lesgeven geobserveerd worden. Door alle studenten met hetzelfde lesobservatieformulier te observeren wordt de betrouwbaarheid vergroot.

Hoe te observeren

1. Maak tijdens het observeren en nabespreken een duidelijk onderscheid tussen registreren (waarnemen van feitelijk gedrag), interpreteren (weergeven van verklaringen voor/gevolgen van dat gedrag) en oordelen over dat gedrag. Een student kan alleen concreet gedrag veranderen. Schrijf daarom tijdens de observaties op wat de student doet en zegt en welke houding wordt aangenomen. Doe dat zo nodig ook voor leerlingen. Het echte interpreteren en waarderen kan na de les gebeuren, tijdens de nabespreking. Bij het maken van aantekeningen is het handig om een feitelijke beschrijving van het verloop van de les te geven, bv in 4 kolommen: tijd/gedrag, docent/gedrag, leerlingen/opmerkingen en vragen.
2. Het kan relevant zijn om op te schrijven wat de student niet doet (bijv. leerling zit omgedraaid, docent ziet het, maar zegt niets).
3. Probeer lesobservaties te spreiden in de tijd zodat de ontwikkeling van de student in beeld komt.

4. Neem de les zo mogelijk op (video). Dat ondersteunt met beeld de registraties, interpretaties en oordelen bij de nabesprekingen, bijvoorbeeld als het over stemgebruik en houding gaat. Hierbij moeten in het kader van de AVG wel van tevoren de leerlingen en hun ouders geïnformeerd zijn over de opnames. Zie daarvoor ook het contract voor werkplekleren.
5. Benoem in de nabespreking altijd eerst een aantal positieve aspecten en daarna een beperkt aantal aanknopingspunten voor verbetering. Soms kan het handig zijn om, bij een les die vanaf het begin ontspoord en waarbij al snel een negatief oordeel ontstaat, te 'resetten'. Het risico is dat anders al het gedrag als negatief geduid wordt.

Hoe het observatieformulier te gebruiken

Het scoren van de indicatoren is voor de student, en later voor de beoordelaar, van belang om een indicatie te hebben van de kwaliteit van de les. Maar de **toelichting** is nog belangrijker, omdat studenten dan kunnen bepalen wat ze kunnen verbeteren en hoe. Voor de instituutsopleider is het van belang om te begrijpen waarom scores zijn gegeven.

De indicatoren op het lesobservatieformulier zijn in wezen interpretaties (zorgt voor ontspannen sfeer, toont respect, etc.), en beschrijven nauwelijks concreet gedrag. Dat laatste zou in de toelichting moeten worden beschreven. Zo zou een toelichting op de indicator 'geeft duidelijke uitleg van de leerstof' kunnen zijn: 'Je hebt de voorkennis van de leerlingen goed ingeschat en geactiveerd. De uitleg heb je stap voor stap gegeven. De volgende keer zou je er goed aan doen om de stof tussentijds samen te vatten of te laten samenvatten (dat laatste is nog beter)'. Op die manier is de lesobservatie informatief voor zowel de student als de instituutsopleider.

Bij de opeenvolgende fases van de opleiding horen nieuwe, bijkomende indicatoren. Mocht je in een vroeger stadium echter al gedrag zien dat bij een latere fase hoort, vul het dan wel in op het formulier. Het geeft immers aan dat (op sommige aspecten) de student al meer laat zien dan nodig is.

De lesobservator kan kiezen uit 5 scores:

1. **Overwegend zwak**
2. **Meer zwak dan sterk**
3. **Meer sterk dan zwak**
4. **Overwegend sterk**
5. **Niet van toepassing**

Een 4 betekent niet dat iets perfect is en een 1 wil niet zeggen dat iets nagenoeg ontbreekt. We zien vaak dat observatoren een 3 of een 4 invullen, niet zozeer omdat het in absolute zin een sterk element in de les is, maar omdat gezien de fase niet verwacht kan worden dat een student bepaald gedrag al kan laten zien. Deze relatieve observaties vertroebelen het beeld van de vaardigheden en de ontwikkeling van de student. Daarom een **dringend verzoek** om **observaties absoluut** en niet relatief te beschrijven.

Soms vertoont een student bepaald gedrag niet omdat dat ook niet nodig was in de betreffende les, bv: 'treedt op bij negatieve groepsprocessen en anticipeert daarop'. Wanneer er geen negatieve processen plaatsvinden, hoeft er dus ook niet opgetreden te worden. Gebruik dan de score 'niet van toepassing' (nvt).

De Lerarenopleiding heeft online een lesobservatieformulier (lange versie) opgenomen met een toelichting op het type gedragingen dat exemplarisch is voor de verschillende indicatoren.



Literatuurlijst

Algemene bronnen die gebruikt worden in de Lerarenopleiding

Verplichte literatuur

- Ast, M. van, O. de Loor & L. Spijkerboer. (2020) *Effectief leren: de docent als regisseur. 5e druk*. Groningen/Utrecht: Noordhoff Uitgevers. (De zesde druk is ook toegestaan) Oorspronkelijke auteurs: Ebbens, S. & Ettehoven.
- Onstenk, J. (2018) *Geïntegreerd pedagogisch handelen*. Bussum: Coutinho.
- Surma, T., Vanhoyweghen, K., Sluijsmans, D., Camp, G., Muijs, D., & Kirschner, P. A. (2019). *Wijze lessen: twaalf bouwstenen voor effectieve didactiek*. Ten Brink Uitgevers.
- Vakdidactische bronnen zijn op te vragen via de vakdidacticus.

Optionele literatuur is:

Literatuur aangereikt tijdens de colleges en boeken die worden aangereikt in de boekenkast van het secretariaat.

- Geerts, W. & Dijk, M. (2018). *Doeltreffende didactiek. Directe instructie en differentiatie voor de lerende leraar*. Bussum: Coutinho.
- Geerts, W., & Dijk, M. (2017). *Een goede les: leren met meer effect*. Bussum: Coutinho.
- Ros, A. (2020). *Gemotiveerd leren en lesgeven*. Bussum: Coutinho.
- Slooter, M. (2019) *De zes rollen van de leraar. Handboek voor effectief lesgeven*. 4 e druk. Huizen: Uitgeverij Pica.

Voor het verwijzen naar literatuur maken we gebruik van het APA-systeem, Chicago-systeem of andere (erkende) verwijssystemen.



Meer informatie

Scan de QR codes of bezoek de website van de Lerarenopleiding



Formulieren

Op deze pagina vind je de formulieren voor begeleiding en toetsing: observatieformulieren, feedbackformulieren enz.



Doorloopjes

Stappenplannen op basis van onderwijsonderzoek. Handig voor coachen en professionaliseren.



Wijze lessen

Basisboek voor pedagogisch-didactische theorie in de opleiding.



Samen opleiden

Voor meer informatie over samen opleiden, bezoek het Platform samen opleiden & professionaliseren.

CONTACT

Hoewel deze handleiding met de nodige zorgvuldigheid is samengesteld kan het niettemin onvolkomenheden en/of onduidelijkheden bevatten. Voor studenten is het eerste aanspreekpunt binnen de opleiding de vakdidacticus. Werkplekbegeleiders en schoolopleiders kunnen terecht bij de instituutsopleider.

Coördinatie Master Saskia Tuenter | s.tuenter@rug.nl
Coördinatie Minor Nadia Gerritsen | n.m.gerritsen@rug.nl
Stageplaatsing Secretariaat | lerarenopleiding@rug.nl
Studieadviseur Anna Verkade | a.t.verkade@rug.nl

Of bezoek onze website:

<https://www.rug.nl/gmw/organisation/collaboration/internships/stage-informatie-lerarenopleiding>